

دَق و رَخْذ .. د . عَ بِدَوَّال

ساڻ ڪان مان دون و گڏ راني نيوه گوتراون
ديوان ڪم لڏلاي ڪ داد ڏنم و داوا له خدا ڏڪم
ئو و چاڪ ڏي ڪم لڏگ ڏا بڪات

له ئۆزى لايىكبوونم كۆچ و بارىم
داره بازهى بى نىشيم بىرز بىر تىوه ناو وونا كىيىكى بىه نىز
ئۆفسوونىك خىم يوه و مىوكان كى دىك م م وه
لابا كى م ش له خىشاويان نىووم دىك م
دىستم به سىنگ وه گرت و هىمبى و هىمدا
هىواى باى جى نىكى ناو چىاكانم پىرسى
بىنى پىس و نا قىق باى لوللى تىف نىگم بى هات
خىشى له خىم

۱۱ ازى ك۱رو ۱شك ۱كم ن۱شكا ندووه
 م۱ش ۱كيشم ل۱ك۱دار ن۱كردووه
 قاچ۱كم له ۱۱خى ك۱وتن۱خوار۱وه داك۱وتووه
 ئ۱نگوستيل۱ى ۱حيكم۱تيش

له پښتانه مېرمنه څه به وده وده
 نه مشوره به يان زو وده وده
 دده يې څه مجاره ژيان چه ترم لاسه رده ده
 دنيا سره تايه وده سا څه نيش پښتانه وده
 شيعر زاده يې څه به خان څه ناني خودا څه ننگه وده ننگه بووم
 به ناو څه څه تېر يې يم

ويستم دوا وشيان ل و رگرم و دوا وش شم بيستن
 وخسار کان گرم هه بيوون

مردنیش بـردـوام  ووی دـدا
بیرم له ئاسمانی به باران کردبوو  وه و ها تبووم
گولـای گیربوو له زمانیان دـربـهـنـم
کوورـای ئـتـمـیش

وَكَمْ دَمِي بُوِي كَانِي كِي دَامِرْكَو دَا بَخِي م
تَمِي گَا كَانِي گِي مَارِي دَا بُوِي

نارنجیلاک بووم

باران له دار بـریدامـوه ناو چای گولـایـک
چـایـکی عـال و حـیل دـمخوات

نوښتی ئېستېران چاوه کانی خېڅ تاريکن
 تاریکايی جیهانېشم لې پېشه
 پېویسته من ئارام بم
 شاعر ئېندازې ئازار کانی زوی و بیر وری شوښپېکان
 کردوومت به خوښی پشتم خت
 له گډېستانی شادمانی ئاوښتی خاکم که
 پېشکیم بې کتېبی خوداوښندان
 درختی بند ماښی شاعر
 به ژور سړم وه شرحی حاه
 له پلکې پکېمدا
 که تڅتڅشی وانبڅیه بنووسن ئاوښنه گور که
 له پلکې دوو میشدا پیکېری سړکرده
 دښی پکېمجارمه چاو بېرز دکېم وه ناو ووناکیې کی بېه
 له ئېستېرې کی نړیک ورد دېم وه
 بېروایي ها توچوونی بېچه
 ئو کاته نېرمې ماوه بې سېښ
 هڅقوښانی ناڅک کوشتیان وریابوو نېمرد
 بیرکردن وه لې و ئازایانې دې بڼه سرووشی پېشېښی
 له پکېم ئومډدا گډېدکېن
 له دوا ئومډیش دېمښن وه
 بېم شېوېه له لښکدا ښنگ و ووم کرای وه
 زوی به هېمې پېنجه گړم بوو
 ښ و سپی ښنگی تېواون و له چای گوللېڅ
 ښتی بېښیان تېکېښی
 مې ترسی دې تاهې تایېیان تېپېاند
 شاعر کردنی به پکېم ئومډ
 ئومډی دوو میش هڅشان وڅساری پېشان نېداوین
 پاراو و ئاشکرا له خوښمدا
 هېناسېان لې سړخې خوارد وه
 ئو وېان بېښی که دېان و

■ ** *

ووناکیې کی ما پېوی ناو قېزاخه
 کډمڅک دښتنووسی تېواون کراوی دام
 به تاسې وه اما و فېرموو تېواویان بکه
 له ساکاری توانیم بېم جېره بڅیم
 باران بېر له بارینی

کځپلۍ يۍ کي له دښتنووسۍ کي پيداها تېوومۍ وه
 هښارد بڼه هښچنۍ
 له ماتۍ مي بليمۍ تان بگڼۍ وه
 خانۍ شا کارۍ کاني خودا ژاوۍ ته خانۍ کانتۍ وه
 خوښنت بڼو سووربوون دڼوا و اڼايۍ پاك دڼکا تڼوه
 دښزانم لڼناو چاۍ گوللۍ دا دڼبڼ قڼڼمکۍ شي
 خاۍ سڼر ڼوومۍ تي هڼوري ڼڼېوار بکۍ شم
 بڼو گڼزۍ ڼيښ بگۍ م که سکاۍ اي له جامۍ کان دڼکرد
 گاي وروژاو به نووکه قڼچک تووۍ دابووه لاڼ
 * *

بڼني هڼلکۍ ڼووڅۍ شي ناو هڼلانه
 دڼکۍ م و ختووکۍ ترووکاني دڼدم
 باڼنده له واتا ڼووت نا بڼتۍ وه و دڼکۍ وڼتۍ باڼڼڼڼ
 سوپاس بڼ خودا کڼروښک گڼشتخۍ رنڼبوو
 ئڼگڼر پڼنجۍ م لڼسڼر کاغۍ ز
 ڼاوي له گڼمي لڼڼ کرد
 لڼ دڼگڼڼڼم مشکي دز بيخوا
 چاوڼڼڼڼڼ و بڼزاريم کڼمتر دڼبن
 دڼشمۍ وڼ خڼونۍ کانم زوو بگرم
 نڼوڼک سڼريان لڼبن باۍ شي شکاوي
 نائومۍ دڼي بڼن و لڼ دڼستم دڼرچن
 * *

قتووي دڼرمانۍ کانم لڼسڼر پښتي ئڼسپي
 نيگا گوڼاو دانا
 سروودي مڼستان له حاڼيان پرسيم
 پڼم له عارد خشان د و له ميانۍ دوو خڼون
 بووم به ڼووڼکڅڼر
 باڼندۍ ش بڼه وام پڼڼو باڼيان گرت
 وڼنۍ منن ژاونۍ تڼ باخچۍ گشتيۍ کان
 بڼ سينگي ئارامۍ و هڼناسۍ دڼخڼنڼو
 لڼ ڼووداوي لڼدايکبوونم ڼازيم
 * *

شيعرۍ کانم دڼسڼرمن و ژياني لڼوه باشر نازين
 داواشم له خاڼبڼندي کردووه واز له ڼاوڼدووناني ڼسته بڼنڼت
 ئڼستا هڼر ئڼوڼندۍ م لڼسڼره
 له نائومۍ دڼي نڼترسم و بشزانم هڼوڼني ئاسودۍ يي نامۍ يڼت
 * *

لـ ناو گـرمـی خـونـکـدا ئـو اـزـم دـستـنـیـشان کرد
 گـسـتا نی شادمانیم له گوندـکـمه
 وـخـسـاره له یادکراوـکان و باـئـنده تـیـدا بـخـبـردن
 دار قـمـمـتـزـکان تـواو دـنگی منن
 وـك برووسکه زیندوون
 وـرن کللی دـرگای باخم
 لـ وـرگـرن گـپی تـدا دـپـشکو
 دنیا تـ ناتوانی تـبگـی جارـ زـر مندای
 چـك و فـنـر و پـمـوچ دادـنـم و وچانـك
 شـتـکی ساده وودـدا
 وندـبـم و شوـنـکـم پـنازانن
 ژیان دـپـارـزم و سـیری ئـو دـستا نه دـکـم
 که گوشوومن بـ تـوقه
 له گـمـکـشمـوه لـخـم دـوانم
 بوومـته گـی زـوی به چواردـوری هـموواندا دـسووـمـوه
 تاج و ئـماسـی واقوـمانـکی هـمیشـیین
 مانگ دـبینم دـژی
 ئـسپی کـوی یـکـم گـزنگ
 دـخـاته سـرپـشتی و دـته سـرـتای گـا
 دـپـرسـخودا ئاسمانی بـ باـئـنده یان فـکـه
 شیعـریش نقـمی ئـنگوستیلـ شـندـکا تـو
 هـنگاوی ورچی عـل و حـپـلی پـ تـك دـدا
 تشرینی دووـمی 2018 هـولـر

خودگـانـهوه:

ئەو وـنانـهـی تـمـهـن، که شیعـر دـهـیگـتـهوه
 له دهـقی: (18/11/1965) سهـباح رهـنـجـهـردا

ژیاـنـناـمه یـهـکـکه له هـونـهـره هـر گـرـینگ و زـراـقـهـکانی مـژووی
 مـرـقـایـهـتی، که بهـهـیهوه ئەزموونگـهـلـك له نهوهیهـکهوه بـ نهوهیهـکی
 دیکه دهـگوازرـتهوه. مـرـق لهـناو چوارچـوهـی چـیرـك و رـمانگـهـلـك
 دهـژیت هـر له چـرکـه یـهـکـمی لهـدایـکـبوونـهوه تا کـتا چـرکـه یـهـکی ژیاـنی
 کـمـهـلـك رووداو و بهـسـهـرهات و کارهـکتـهـری جـراوجـر ژیاـنی
 هـهـدـهـسووـنـن، رهـنگـه خـی بهـشـکی دروستکـهـری ئەوان بـت و رهـنگـیشه
 ئەوان بهـشـکی دروستکـهـری خودی خـی بن. گرینگ ئەو لهو فهـزایـه دهـژیت
 و گـهـشه دهـکات و هـش و هـزی فراوان دهـبن و دهـکرـنهوه. لهـگـه
 ئەوهـشـدا ئەو فهـزایـه تا رادهـی داخـران تـایـبهـتیـه و هـهـست و

نهسته کانی مرځ له څه ده گرن، که نه و ههست و نه ستانه ته و او که سیه
 و به هیچ شپوه یه که نه وی دی درکی پښ ناکات و ناگاداری نییه. بیه
 کات که سکه له زیانیدا هه و کی مرځ قایه تی داوه و به شکی گرینگی
 زیانی څی بڼه ترخان کردووه. نه و شه نوکه و چرکه کانی کات و
 شو نه که ی له ناو دڼه و دهر وونی څی حه شار داوه، نه مه سهره ای نه وهش
 له ههر کرده و یه که جا نه و کرده و یه دهسته جه معی و که مه و ناشکراش
 بڼه، نه نیگه له هه که ته نیا په یوه سته به که سه کانه وه، هه موو
 نه وانه ده کرځ له چوارچپوهی هونه رځ کدا ناشکرا بکرځن و ته و او ی
 مرځ قه کانی دیکه ش به شداری پښ بکرځت که نه ویش زیان نامه یه. له ره شدا
 زیان نامه نه و که نا هه گرینگه ده بڼه که نه زموونی مرځ قه کان
 ده گواز ته وه و به شداری مرځ قه کان له رووداو و به سهره ته کان مسکه
 ده کات. که واته زیان نامه هونه رځ کی گرینگه و له و اتانی پښکه و تووی
 هزری و رځ شنبیری له زووه وه له گرینگی زیان نامه ی زاناو دانا کانیان
 گه یشتوون و بایه څی کی بڼه و نه یان پښ داوه، به ام له مژووی کور ددا
 زږ درنگ نه و هونه ره بایه څی به دیار که وت و رووی تکره. بڼه گومان
 هه موو نه و زانا و شاعیر و نووسر و که سایه تییه کوردانه ی که
 له که ندا به حا به ره مکه و نووسین کیان به ده ست ده که و ټ و ساغ
 ده کرځ ته وه، نه و او نه گهر هونه ری زیان نامه ره و اجی هه بو وایه و
 زیان نامه ی څی یان نووسیبا، نه که ههر به ره مه که یان به که و ق ناغه
 مژووی یه که ش له گه له که رووه وه روونا که ده بوویه وه.

دیاره زیان نامه وه که زاراوه یه که باسکردنی زیانی که سکه و
 له ناوهر کی زاراوه که وه مانای څی به ته و او ته خست ته وو، نه مه ش
 نه وه ده گه یه نښت که که سایه تییه که چیر کی زیانی څی بگڼ ته وه،
 دیاره له ره دا زیان نامه یه که سان ده بڼه به خود، واته خود ده بڼه ته
 سه نته ری گڼ نه وه و به هه یه وه ته و او ی هه که کانی دیکه ی گڼ نه وه
 ده که ونه خزمه تی خوده وه. خود ده سه ټاتی ته و او ی به سهر ده قه که ده بڼه
 و ناراسته ی لایه نه و ره هه نده کانی ده کات. له گه نه و هه شدا کات که نه و
 ده قه شیعر ده بڼه، گڼ نه وه ی خود ټا ټی و ته موثر ده که و ته وه،
 به حوکه می نه وهی که شیعر سږ و خه یا ټ کی فراوان له څه ده گرځت و
 به هه یه وه ماناکان به ئاسانی څی یان نادهن به ده سته وه. سهره ای
 نه مانه ش نه وهی له گڼ نه وه ی زیان نامه تاوه کو ئستا به رچاو
 که و تووه نه وه یه که که سکه ته و او ی به سهره ته کانی خودی څی له
 نه زمونی زیان کردنی باس بکات و به نه وی دیکه ی بگه یه نښت. ((واتا
 مژووی زیانی تاک و چڼه تییه هه سوکه وتی له ناو خه کدا، هه روه ها
 گڼ نه وه ی ووداو به سهره ته ی زیانی تاک که، یان دوو باره زیان نه وهی
 مرځ قه له سهر ووی لایه نه کاند)) (نیعمه قهره نی، 2012: 16). نه و
 به سهره تانه ته و او ی لایه نه کانی که مه که له څه ده گرځت که له و انگی

خوده وه ده گڼډرڼه وه. به ډام كا تڼك ټو خوډ شاعير بڼت و شاعر وه كو ده قڼك هه ډده بڼرڼت بڼ ټو بابته، مهسه له كه جياواز ده كه وڼته وه. لڼرهدا مهرج نيه هه موو ټزموونى ژيان و ورده كارى به سهرهاته كاني به دوايه كدا ريز بكات و بيانگڼډته وه، به ډكو به سوود وهرگرتن له ته كينكى شاعر و ټيحاي شيعرى رهنگه ته نيا خاڼك وهر بگرڼت و خوديه ته ځي تڼيدا باس بكات، ټيدى له و خاڼه وه ټاشنای گڼشه نيكاي كه سى شاعير ده بين به رانبر به مرڼف و ژيان و كڼمه ډگه وه. به و واتايه شاعير له باسكردنى خودى ځي شيعرييه تڼك به كار ده ډنډت كه له زمانى په خشان و گڼډانه وهى ټاسايى بڼ دوور ده بڼت.

كه واته ژيان نامه له دووتڼي خوده وه سهرچاوه ده گرڼت و هه ډده قوڼت، به و واتايه كرده وه كاني خود ده بنه جڼگه ي بايه خ و گڼډانه وه، ټه مهش ټه وه ده گه يه نډت كه خود كرده وه كاني ځي دووباره ده ژيڼډته وه، بڼگومان له مباره يه وه پڼويستى به هزر هه يه بڼ ټه وهى رڼكيان بخا ته وه، كا تڼك ديكارت كڼجيتڼي به ناوبانگه كه ځي راگه ياند (من بير ده كه مه وه، كه واته من هه) ټه واهه ويدا چالاكويه كان هزرو كرده وه كاني ژيانى مرڼفايه ته يه كگرتوو بكات و باسيان بكات، به ډام هڼزى ټه و كارهى به خشيه هزر و بيركردنه وه به سهرچاوه چالاكويه ژيان نيه كاني له قه ډم دا، له به رانبردا (مين دى بيران) دژى ټه و بڼچوونه كڼجيتڼك ځي ده ربڼي (من ده يكه م، كه واته من هه) كرده وهى كرده سهر مهش و به پڼش هزرى خست، وه كو ټه وهى بيه وڼت بڼت كه كرده وه، نهك هزر سه نتهر و بناغه ي ژيانى ټه و مرڼفه يه كه خاوه نى هيج نيه، جگه له وهى كار بكات و بهرگرى بنوڼډت و به هڼي وه له جيهانى ده ره وهدا ځي تڼمار بكات. له مباره يه وه (د. زه كه ريا ټيبراهيم) پڼيوايه لڼرهدا مهسه له هه ډبژاردن له نڼوان هزر و كرده وهدا نيه، به قه د ټه وهى كه هزر و كرده وه دوو بنچينه ي گرينگى ژيان و هه ډبژاردينش ته نيا له نڼوان ټه وه يه كه كرده وه يهك له هزرڼكي خراپه و كرده وه يه كي ديكهش له هزرڼكي چاكه خواز دڼته كايه وه (د. عبدالعزيز شرف، 1998: 1) كه واته خود له دوو تڼي هزر و كرده وهدا ځي ده ينووسڼته وه و دووباره له سهر رووى لاپه ډه كاندا ژيان دروست ده كا ته وه:

له مهشدا هزرى خود داينه مڼي كرده وه كانيه ته و ټه و ټزموونه ي كه له چوارچڼوهى ده قڼكي شاعريدا ده يخاته ڼوو يه كانگيرڼكه له نڼوان هزر و كرده وهدا. به ديوڼكي ديكهشدا ده كرڼت له دايكبوونى ټه و ده قه شيعرييهش به كرده وه يه كي ديكه ي هزرى خودى شاعيره كه له قه ډم بده ين و بازنه يه كي سووڼاوهى هاوكڼشه ي هزر و كرده وه دروست بكه ين.

بـگومان خود نووسینه وه یه کـکـ له جـر و لکه کانی ژیا نامه، بهو
پـیهی ژیا نامه چه ند جـرـکی هه یه له وانه ش:

1ـ ژیا نامه ی گشتی: لهو جـره ژیا نامه یه دا نووسر ژیا نی کـمهـ
که سـکـ که خـی ده ستیشانی کردوون ده نووسـته وه.

2ـ ژیا نامه ی تایبه تی: ئەو ژیا نامه یه ته نیا به ده وری یه کـ
ده خولـته وه هه موو بابه تی ژیا نامه که تایبه ته به که سـکی
دیاریکراو، که ئەمه شیان دوو لکی لـ ده بـته وه:

أـ ژیا نامه ی خودی، یان خود نووسینه وه، که نووسر رووداو و
به سه رها ته کانی ژیا نی ده گـته وه.

بـ ژیا نامه ی بابه تی: که نووسر رووداو و به سه رها تی که سـکی دیکه
ده نووسـته وه (نیعمه قهره نی، 2012: 17).

بابه تی سه ره کی ئـمه خود نووسینه وه یه که لکـکه له ژیا نامه ی
تایبه تی، ئەمه ش ئەوه ده گه یه نـت که تا کـ چه قی گـگـانه وه دروست ده کات
و هه وـ ده دات ئەزموونی خـی بـ که سانی ده ورووبه ری بگوازـته وه.
مه به ست له م گوازته وه یه ئەگه رچی به نه مرکردنی خوده له کـی ژیا ندا،
له هه مانکاتیشدا سوودگه یانـده به کـی هه وـست و بینین و
رامانه کانی بـ ئەوه ی ده ورووبه ر له ناخی بگهن و بیخوـننه وه.

بـگومان خود نووسینه وه په یوه سته به گـگـانه وه، چونکه گـگـانه وه
زه مینه سازیه کی گه وره ده کات بـ ئەوه ی خود بتوانـت گوزارشت له خـی
و له گشت ئەزموون و جیهان بینی بکات. به هـی ئەمه شه وه ژیا نی وه کو
چیرـکـ به رجه سته ده کات و له دوو توـی ژانرـکه وه ده یخاته وـ، بهو
واتایه ی که ((چیرـکی ژیا نی ـ یان چیرـکـ له چرکه یه کی ژیا نیدا ـ
له کـمهـ پـشنیاز پـکنه ها تووه، که بـ هه بـژاردن بشـت، بهـکو
دروستکراوه بهو پـیهی که گـگـانه وه یه، ئەمه ش کـمهـ رـوشوـن
ده چه سپـنـت، که له گه پـداو یستییه کانی گـگـانه وه بگونجـت، هه روه ها
ده بـت له گه ـ ئەوه ی رووداوه ـ بـ تا کـ، یان ئەوه ی که تا کـ بیري
ده که وـته وه بهو پـیهی رووداوه، بگونجـت)) (جینز بروکمبیر و دونال
کربو، 2015: 53). به مشـوه یه خود نووسینه وه، یان ژیا نامه ی خودی
له رـگه ی گـگـانه وه ده چـته ناو بازنه ی ده رـین و له وـوه زه مینه ی
خـگـاگه یانـدن ده دـزـته وه. ئەمه ش په یوه ندیه کی پتهو به ژانره کانی
ئـده بـ دروست ده کات و ئـده بـ ده بـته ئەو مینه به ری که تاکه کان خودی
خـیان تـدا ده دـزنه وه و ئەزموون و رامن و بینینه کانیان تـیدا به
ئـوانی دی ده گه یه نن، یه کـکـ لهو هـکارانه ش که وا ده کات تا کـ،
به تایبه تیش نووسر و شاعیر ئەزموون و رامن و بیرکردنه وه و
هسته کانی ناوه وه ی خـی له گـگـای ئەزموونه کانی ژیا نییه وه به ئـوانی
دی بگه یه نـت، ئەوه یه که ((ئاره زووی هه میشه یه بـ نه مربوونی خودی
خـی، ئەو ئاره زووش له کاتـکدا که هه ست به جیاوازی و جیاکاری خـی

دهكات، دهگهش تهوهو دهگاته ئهوپه ی لوتكهی دهر ب ی ن، لهو
 حاته تهشدا ههسته کی به ه لای دروست ده ب ت، که ئه و مر ق ک
 شایه نی مانه وه یه و ئاره زووی به نه مر بوونیشی زیاتر هه ده کش،
 به تایبه تیش لهو حاته تانه ی که ههسته دهکات به ههر ه یه ک له
 ه کاره کان له مهرگ نزیك ب تهوه)) (تهانی عبدالفتاح شاکر، 2002:
 25)، ل رهشدا نووسهر و شاعیران ههسته به نه مانی جهسته یی خ یان
 ده کهن و پ ش ئه وهی مهرگ زه فهریان پ ببات، هه و دهدهن له گای
 گ ئه وهی بوون و ئاوه ا کردنی خودی خ یان، پ ش وهخته نه مری
 به دهسته به ن و ئه وان دهسته له مهرگ بو ش ن و زه فهری پ ببن.
 خود گ ئه وه م ئوویه کی ک نی هه یه. له م ئوودا گه ل ک دهق هه بووه
 که ژیا نامه ی خودیان وه کو بنچینه وهرگرتووه و تیدا که س ک له باره ی
 ژیا نی خ یه وه دواوه و ئه زموون و بیرکردنه وه کانی خسته ته وو.
 به در ژایی م ئووش نووسهر و شاعیران په نایان ب خودنووسینه وه و خود
 گ ئه وه بردووه، به ه ی ئه م حاته ته شه وه گه ل ک ش وهی جیاواز ب
 خود نووسینه وه و گ ئه وهی ئه زموون و امان و بیرکردنه وه کانی
 نووسهران هات ته کایه وه. ئه م جیاوازیانه و ل کهوته کانیان له لایه ن
 (د. معجب الزهرانی) یه وه له س ئا استه ی سه ره کیدا کورت
 کراونه ته وه:

– ئاراسته ی یه کهم: نووسهر و شاعیر خود نووسینه وه و گ ئه وهی
 به سه رهاته کانی ژیان و امان و بیرکردنه وه کان وه کو ئامراز ک ب
 راگه یان دن و پرست ت کردن و ئاشکرا کردنی تاوانه کانی توندوتیژی
 ده سه ئاتی سته مکار ب کائینی تاک به کاره ئاوه. ئه مه ش له ر گای
 بو ری نووسین ک که خود له پ گه ی قوربانیه وه ب پ گه ی مر ق ک
 ئازاد و چالاک و بهرگریکار له در هه موو ج ره زو م و سته م ک
 ده گ ت.

– ئاراسته ی دووهم: نووسهر له ر گای خود نووسینه وه هه و ده دات به و
 په ی ئازادی و بابه تییه وه دووباره ئه زموونه کانی ژیا نی که سی خ ی
 پ ک به ن ته وه. ل رهشدا ئامانج له خود گ ئه وه رووبه و بوونه وهی
 ده سه ئاتی سته مکار، یان ک مه گه نییه، به کو قوو کردنه وهی
 ت گه یشتنی مهرجه تایبه تی و گشتیه کانی ژیا نه که ه شیا ری خود پ ک
 ده ه ن ت.

– ئاراسته ی سه یه م: نووسهر خود نووسین وه کو ش وه یه ک به کارده ه ن ت
 ب دا شتنه وهی ئه زموونه ج راوج ره کانی ژیا نی له روانگه یه کی خ شی
 و ئاهه نگ گ ئه وه. که به ه یه وه ئازاره کانی خود له ر گای ف ربوون
 و ه شیا رییه وه به دیار ده که و ت، له ر گای جوانیه کانی ژیان و
 په یوه ندیه گه رموگو یه کانی نووسهر که له و سته گه یه کی تایبه تی
 ته مه نی تیدا ژیاوه (د. معجب الزهرانی، 2009: 97).

ئەم ئاۋاستانەي خود گۆڭۈرلەنەۋە بۈيۈك گۈزەش كۈردىن لە ژانرە ئەدەبىيەكانى ۋەكۈچىرەك ۋە رەماندا باشتىر دەۋى خىسەت، ئەمەش بەھەي ئەۋ پانتايىيە فراۋانەي كە ئەم ژانرە لەخەيان گرتوۋە، ۋەلە ئەۋە بەماناي ئەۋە نايەت كە ژانرەكانى دىكە نەتۈۋانن خودنوۋسىن لەخە بگرن، بەتايىيەتەش شىعەر كە ھەر لەگە بوۋنى مەۋە خەۋن ۋە ئاۋات ۋە ھەستەكانى مەۋە دەربەيۋە بەشەكى گرىنگى لە ژيانى خودى مەۋەكانى پەكەنەۋە. بە واتايەكى دىكە شىعەر ئەۋەندە پەيۋەستە بەخود كە تا ئەۋادەيەي قوۋايى خودى مەۋەكان دەردەبەت ۋە لەگە خودى مەۋەكاندا شەنۈكەۋ دەكەت. ھەر لەبەر ئەمەشە شىعەر ۋەبەستەي خودە ۋە خودى مەۋە ئاۋانەي شىعەر پەكەنەنەت. بەيە خودنوۋسىن لەگە شىعەردا مەۋەيەكى تايىيەتە دەۋەت، كە بتۈۋانەت ھەموۋ بىر كۈردنەۋەۋە ئامان ۋە بىننەكانى مەۋە لەخە بگرنەت. لەم رۈۋانگەيەۋە شاعىران لە ھەموۋ كەسەك زىاتەر ۋەبەستەي خودى خەيان ۋە ژيانى تايىيەتە خەيانن، ئەۋ ژيانەي كە ناۋەۋەيان درۈست دەكەت ۋە ھەمىشە لە كەسانى دىكەيان جىا دەكەتەۋە. بەم پەيەش شاعىر لە دەۋەكانىدا نەمەيەي خودى خەي بە چەي دەكەت ۋە ھەۋ دەدات خودى خەيان پەشانى ئەۋەي دەت.

سەرەۋەي ئەۋەي پەكەتە ۋە تەكنىكى شىعەر چەۋ كۈرت ۋە پۈختە ۋە لە چەند ۋەشەيەكدا دەگىرسەتەۋە، كە ئەمەش بۈيۈك مەتر بە شاعىر دەدات خودى خەي نەمەش بەكەت، بەيە دەكەت شىعەر پانتايىيەكى داخراۋ بەت بە خودنوۋسىن، بەۋ واتايەي شاعىران لە دەۋەكانىندا بە كەمترىن ۋەشە دەبەت بىنن ۋە ئامانەكانى خەيان باس بەكەن، ئەمەش ۋە دەكەت لەژيانى خەياندا لەۋرە ۋە لەۋ چەند ۋەستگەيەكى گرىنگ ۋە كارىگەر ھەبەشەرن ۋە بەپەي تەكنىكى نوۋسىنى شىعەر ئەۋ ئەزمۈۋەي ژيانىان باس بەكەن، لەبەر ئەۋە قورستىن خودنوۋسىن، ئەۋ خودنوۋسىنانەن كە بە شىعەر ژياننامە ۋە ئەزمۈۋنى خەيان دەگەنەۋە.

ئەۋ تەكنىك ۋە ئامرازانەي لەدەست شاعىر دا ھەيە، بە خودنوۋسىن، رەنگە زەر كەم ۋە دىيارىكراۋ بەت لە چاۋ ئەۋ تەكنىك ۋە ئامرازانەي بەدەست چىرەكنۈۋس ۋە رەماننوۋسانەۋە ھەن، بەيە گەلەك لە شاعىران لەرەگەي بىرەۋەرى پەخشاننامە ئەزمۈۋنى ژيانىان دەگەنەۋە. ئەۋانەي كە بەشىعەر ئەزمۈۋنى ژيانىان دەگەنەۋە ھەمىشە ژمارەيان كەمترە، چۈنكە بەادەستى ۋە شارەزايىيەكى زەرى پەۋىستە، سەرەۋەي ئەۋەش شاعىر دەبەت بە تەۋاۋى زەۋ بەت بەسەر دەۋەكەي ۋە تەكنىكى گۆڭۈرلەنەۋە تەكەي تەكنىكى شىعەر بەكەت، كە ئەمەش كەركى قورسە ۋە بەھەموۋ كەسەك ناكەت. لەبەر ئەۋە دەۋەي شىعەرى خودنوۋسىن، دەۋەكى ئاۋەز ۋە تەكچەزاۋە، چۈنكە لە يەك كەتدا ھۈنەرەكانى گۆڭۈرلەنەۋە تەكىنەكانى شىعەر لە بەتەي يەك دەۋەدا كەدەكەتەۋە. شاعىر دەبەت

جیا له باسکردنی چەند و سترگه یه کی ژیا نی، له هه مانکا تیشدا ئاگاداری ته کنیکه کانی شیعر بـت و لـیان لا نه دات.

له م چوارچـوه یه دا (سه باح ره نچه در) ده قـکی شیعی بـ به شـك له و سترگه کانی ژیا نی ته رخا ن ده کات و له چوارچـوه ی هونه ری شیعی و هونه ره کانی گـانه وه، خودنووسین به جـ ده گه یه نـت. له م ده قه دا ناو نیشان که (18/11/1965) هـ. ناو نیشانـکی سه رنج را کـشه، چونکه ناو نیشانی ده قه که پیت و وشه نییه، بهـکو ژماره یهـ ئه و ژماره یه ش کاریگه ری له سه ر وه رگرتنی ده قه که هه یه، چونکه به کارهـنانی ژماره بـ ناو نیشان خـی له خـیدا جـرـك له ته مومـژ و ئاـزی ههـده گرـت. له هه مان کاتیشدا کـمهـك پرسیا ری له هه ناوی خـیدا ههـده گرـت و خوـنهر عه وداـی ئه وه ده کات به دوای وهـامه کاندای بگهـتـت. ئه گه ره له روانگه یه کی مـژوویش له به کارهـنانی ژماره له ناو ئه ده بیاتدا وردبینه وه. ده بینین که ژماره رـی خـی له ناو ئه ده بیاتدا گـاوه و له گهـك ده قه په نای بـ بردراوه، به تایبه تیش له ئه فسانه دا ژماره کاریگه ری و قورسای خـی هه یه، هه ره بـ نمونه ژماره (7) له ئه فسانه کاندای خاوه ن هـزـکی تایبه ت و سحر او ییه و کـدـکه بـ گهـك شت به کاردهـنـرت و چاره نووس ده خوـنـته وه. بـیه به کارهـنانی ژماره له لایه ن (ره نچه در) بـ ئه و ده قه ههـمه کی و له خـوه نه بووه، بهـکو مه به ست و ئا مانجـکی دیاریکراوی هه بووه. پـش هه موو شتـك ئه و ژمارانه هه ره ئاسایی نین، بهـکو مـژوون، واته : ده لاله ته له کات، کاته که پـکهاتوه له رـژ و مانگ و ساـ. که واته : لـره دا ناو نیشان سـ پارچه ی کاتی کـکردـته وه و ئا مازه ی به سـ کاتی جیاواز داوه، که ئه مه ش له خـیدا قورسای و پـگه یه ک به ناو نیشانه که ده به خـشـت و ده رگای گومان و پرسیا رگهـك ده کاته وه که خوـنهر و لـ ده کات ههـوه سته ی له به رانه ردا بکات و خـی په یوه سته ی ده قه که بکات و به دوای وهـامدا بگهـتـت. دیاره ناو نیشان کللی کردنه وه ی ده رگای ده قه و بهـی ناو نیشانه وه ده توانین بچینه ناو کـشـک و ته لاری ده قه وه. ناو نیشان یه که م پارچه ی ده قه که به رکه وته ی راسته و خـی له گهـ خوـنهر دروست ده کات. بـیه تا ناو نیشان بهـز و ئا مانجدار بـت ئه وه نده به رکه وته کی بهـزتر ده بـت و زیاتر خوـنهر گیرـده ی خـی ده کات. ئه گه ره به وردی له ناو نیشان وردبینه وه، ده لاله ته بـ رـژـکی ساـ. واته : قورسای ناو نیشانه که له رـژـکدا کـکراوه ته وه. چونکه کاتـك به روا رـك به م شـوه یه ده نووسـت، زیاتر مه به ست له رـژه که یه، به بـ ئه وه ی مانگ و ساـه که ش فه رامـش بکرـن. بهـام قورسای رووداوه که زیاتر له و رـژه دا کـبـته وه و نووسه ر ئه گه رچی مه به سته ی ساـ و مانگیشه، بهـام دیاره رـژه که ش له هه مووان گرینگتر بووه. به وردبوونه وه و خوـندنه وه ی ناوه رـکه کی زیاتر له مه به ست و

نامانجی شاعیر ده‌گه‌ین که بـ چـی ئـو به‌رواره‌ی کردـ ته ناویشانی ده‌قه‌که‌ی، چونکه ناویشانی‌کی وه‌ها راسته‌وخـ هیچ تـگه‌یشتنـک و کـدـکـ نادت به‌ده‌سته‌وه، وهـ کـا تـک په‌یوه‌ستی ده‌که‌ین به ناوهرـ کـکـیه‌وه، ئـو ا یه‌کسر نامانج و مه‌به‌ستی ئاشکرا ده‌بـت. به‌تایبه‌تیش که ناوهرـ کی ده‌قه‌که خود گـگـانه‌وه‌یه، واتـ: گـگـانه‌وه‌ی ژیانـی رابردووی شاعیره، ئـمه‌ش واتای ئـوه ده‌گه‌یه‌نـت ژیاننامه‌ی شاعیر ده‌بـته چه‌قی پـکـه‌نـانی ده‌قه‌که، بـیه شاعیر به‌رواری له‌دایکبوونی خـی، راسته‌وخـ ده‌کاته ناویشانی ده‌قه‌که. که‌واتـ ئـو ژمارانه ناماژه به رووداوـک ده‌که‌ن، ئـه‌ویش رووداوی له‌دایکبوون و هاتنه‌سـر ته‌ختی شانـی ژیانـی شاعیره. لـره‌دا خوـنـهر یه‌کـاست له ناویشانه‌وه به‌رکه‌وته‌ی له‌گهـ خودگـگـانه‌وه ده‌بـت و رووداوـکی گه‌وره که له دایکبوونی شاعیره ده‌بـته سهره‌تای ده‌ستپـکی ئـو خود گـگـانه‌وه‌یه، به‌دیوـکی دیکه‌دا شاعیر ته‌نانه‌ت سوودی له ناویشانیـش بینـوه بـ گـگـانه‌وه‌ی ژیاننامه‌که‌ی. که‌واتـ: ناویشانی سهره‌ای ئـوه‌ی کاته و ناماژه به پارچه‌کانی کات ده‌کات، له‌ناوهرـ کیشدا ناماژه بـ رووداو دـکات، که ئـه‌ویش رووداوی له دایکبوونی خودی شاعیر خـیه‌تی. ئـمه‌ش ئـوه ده‌گه‌یه‌نـت که ناویشانی وه‌سف، یان ستایش نه‌بووه، به‌کـو به‌شـک بووه له خودگـگـانه‌وه‌ی ژیانـی شاعیره‌که خـی. ئـمه‌ش به‌هـزی بـ ده‌قه‌که دروست کردووه و خوـنـهری راکـشاوه بـ ئـوه‌ی هـو بـدات بزانیـت له‌و به‌رواره چـی روویداوه .

به‌تایبه‌تیش شاعیر له ده‌ستپـکی ده‌قه‌که‌یدا ناماژه‌کانی راسته‌وخـ به ناویشانه‌وه به‌ستاوه‌ته‌وه، ده‌ستپـکی هـر ده‌قـکیش گرینگی و بایه‌خی هـنـهری خـی هـیه، چونکه ده‌ستپـک زه‌مینـه‌خـشکـه‌ر که تاوه‌کو خوـنـه‌ران بتوانن به ئاسانی و به بـ زـر له خـکردن بچنه ناو ده‌قه‌که‌وه. ده‌ستپـک وه‌کو هـنـه‌رـک ستراتیژ و رایـه‌ه‌کانی گشتی ده‌قه‌که دروست ده‌کات، له‌وـوه نووسـه‌ر هـو دـه‌دات کرـکی بـه‌ته‌که‌ی بـ خوـنـه‌ران ئاشکرا بکات. چـه‌ند ده‌ستپـک به‌هـز و سـه‌رنج راکـش بـت، ئـوه‌نده ده‌قه‌که به‌هـز ده‌بـت و خوـنـه‌ر که‌مه‌ندکـش ده‌کات بـ ئـوه‌ی بچـته ناوهرـکی ده‌قه‌که‌وه‌و به‌رده‌وام بـت له‌سـه‌ر خوـنـه‌ندنه‌وه‌ی ده‌قه‌که. ئـه‌گـه‌ر سـه‌یری ده‌ستپـکی ئـو ده‌قه‌ش بکه‌ین که به‌مشـوه‌یه ده‌ست پـ ده‌کات:

ساـکان ماندوون و گـرانی نیوه گوتراون
دیوانـکـم لـلـایـک دادـنـم و داوا له‌خودا دـکـم
ئـو چاکـیـم لـگـگـدا بکات
له ـژـی لـدایکبوونـم کـچ و باربـم (سهره‌تا وشه بوو: 3)

ده‌بینـن راسته‌وخـ په‌یوه‌سته به ناویشانه‌وه، به‌واتایه‌کی دیکه

ناونیشان به‌رده‌وامی به‌خی ده‌دات و له ده‌ستپ‌کدا هه‌سه‌ره‌کیه‌کانی داده‌ژته‌وه. خود گه‌گانه‌وه، یان ژیان‌نامه‌ی خودی په‌یوه‌سته به کاته‌وه و به‌واتای گه‌گانه‌وه‌ی کاتی رابردوو ده‌گه‌یه‌نات. که‌واته مادده‌ی خامی خودگه‌گانه‌وه کاته، ئه‌و کاته‌شه که به‌به‌ی پشته ده‌قی ژیان‌نامه‌یی پکه‌ده‌نات، ئه‌و ئاماره‌یه له ده‌ستپ‌کدا به‌وونی به‌دیار ده‌که‌وت و یه‌که‌م وشه‌ی ده‌قه‌که به (سا‌ه‌کان) ده‌ست پ ده‌کات. سا‌ه‌کان، واته: که‌ی گشته ئه‌و کاتانه‌ی که شاعیر ته‌یدا ژیاوه، به‌م ش‌وه‌یه هر له یه‌که‌م وشه‌ی ده‌ستپ‌کدا شاعیر ستراتیژ و ره‌گای بینینی به‌خو‌نه‌ران ره‌شن کرد‌ته‌وه که ده‌قه‌که ژیان‌نامه‌یه و باس له سا‌ه‌کانی رابردووی ژیان‌ی ده‌کات. ئه‌و روون کرده‌وه و ناسینه‌ی که شاعیر ویستوو‌یه‌تی له ده‌ستپ‌کدا خو‌نه‌رانی پ ئاشنا بکات به‌وه ده‌ستی پ‌کردوو (سا‌ه‌کان ماندوون و گه‌رانی نیوه گوتراون) واته قورسای ده‌ستپ‌ک کاته، ئه‌و کاته‌ی که شاعیر له‌ناویدا ژیاوه و له ئ‌ستا که‌تایی ها‌توو و شاعیر هه‌و ده‌دات له ره‌گه‌ی ده‌قه‌وه دووباره بچ‌ته‌وه ناو ئه‌و ژیا‌نه رابردوو و زیندووی بکاته‌وه. له هه‌مانکاتیشدا له ره‌گه‌ی ئه‌و د‌ره‌ی یه‌که‌مه‌وه ئاماره به‌وه هه‌موو نه‌ها‌مه‌تی و ناخ‌شیه ده‌دات که له‌ناو ژیا‌نیدا ته‌زموونی کردوو و سا‌ه‌کان ماندوون به‌واتای هیلاکی و ناخ‌شی رووداو‌ه‌کانی ته‌مه‌نی شاعیر د‌ت و له‌وه‌وه شاعیر که ئ‌ستا له ژیا‌ندا ماوه گه‌ل‌ک ئاوات و ئاره‌زووی هه‌بووه به‌ش‌کیان به‌زیندوویی مردوون و به‌ش‌کیان ره‌نگه تا نیوه ج‌به‌ج‌ کرابن، گه‌رانی نیوه گوتراون ده‌لاله‌ت‌که که هه‌شتا شاعیر له ژیا‌ندا ماوه هه‌و‌ی به‌دی‌ه‌نانی خه‌ون و ئاواته‌کانی ده‌دات. له‌م د‌ره‌وه راسته‌وخ‌ ناونیشان و ده‌ستپ‌ک له‌ناو به‌ته‌ی یه‌ک ستراتیژدا ته‌که ده‌بن و خودگه‌گانه‌وه ره‌نگه‌ژ ده‌که‌ن.

دیوان‌که‌م له‌لای‌ک داد‌ن‌م و داوا له‌خودا د‌که‌م

ئه‌و چاک‌یه‌م له‌گه‌گانه‌دا بکات

له‌ ئ‌ژی له‌دایک‌بوونم که‌چ و باربم (سه‌ره‌تا وشه‌ بوو: 3)

هر له ده‌ست‌یکدا شاعیر پ‌ناسه‌ی خ‌ی و کارو پیشه‌ی خ‌ی ده‌کات و ده‌سته‌واژه‌ی دیوانه‌که‌م له‌لایه‌ک داده‌ن‌م ئه‌وه ده‌سه‌لم‌نات که شاعیر بوون پیشه‌که‌یه‌تی و له‌و ره‌گه‌یه‌وه شاعیر به‌ش‌کی گرینگ له‌ژیان‌ی خ‌ی به‌وهرگر ئاشکرا ده‌کات و هه‌و ده‌دات له‌پیشه‌ی شاعیری خ‌ی دوور بکه‌وت‌ته‌وه، به‌ئ‌ه‌وه‌ی بتوان‌ت ژیان‌نامه‌ی خودی خ‌ی دوور له‌کاربگه‌ری و کارته‌کردنه‌کانی شاعیربوونی بگه‌ته‌وه، به‌یه‌ ئاماره به‌ره‌ژی له‌دایک‌بوونی خ‌ی ده‌کات و له‌گه‌ ناونیشانی ده‌قه‌که ره‌که ده‌که‌وت‌ته‌وه که رووداوی له‌دایک‌بوونی خ‌یه‌تی، دووباره له‌ره‌دا

ناو نیشان و دهسټپك تكدۀ ئاښ و ستراتیژییه تی دهق داده ښځن. لهو
 دهسټپكیدا شاعیر ساتی له دایکبوونی زږر به روونی لهر ځای
 ناو نیشانی دهقهوه دیاریکړدووه. له هه مانکاتیشدا به دهسته واژه یهك
 ژبانی ځای کورت و پوخت کړدۀ تهوه که ده ښځت (له ښځی لږ دایکبوونم
 کچ و باریم) بڼ واتی ئهوهی که ژبانکی تږی له ناڅښی و
 نه هامه تی هه بووه، کچ و بار پچهوانه ی نیشته ځییه، ئهوی یه که میان
 بارکی ناسه قامگیر و ناچه سپیوهو که هه میسه له گڼ اندایه، وهل
 ئهوهی دووه میان بارکی چه سپاوهو سه قامگیره که گڼ انی زږر سست و
 له سر ځییه. بڼ یه ده بینین له دهسټپكدا شاعیر هم رږی له
 دایکبوونی ځای دیاری دهکات و هه میس رږگاری ژبانی ځای باس دهکات.
 بڼ گومان هر که سڼ له دایك بڼت، دهشمر ښځت، واته: هه موو سره تایهك،
 کڼ تاییه کی هه یه، بڼ یه شاعیر هر لهو دهسټپك کڼدا سره ځای ئهوهی
 دووباره جهخت له سر ناځری ژبانی دهکات تهوه، ئاره زووی مردن کی
 باشر له چاو ژبانی دهکات، کاتك ده ښځت: (داره بازه ی بڼ نخ شیشم
 بڼ رز بکر ښځته وه ناو ووناکیه کی بڼ هڼر) داره بازه وه کو کڼ که که
 شاعیر بڼ مهرگی به کاره ښناوه، دهکرت لږه دا پرسیاری ئهوه ش بکه یین
 که بڼ راسته وځ (مردن، مهرگ) ئه ووشانه ی به کارنه ښناوه، دیاره
 بوونی دار ښناوه ښنا جهسته ی که سه که له ناو ژباندا ماوهو نه چته
 ژر گڼ، له کاتكدا مردن و مهرگ هه موو شته کی بڼ اندۀ تهوه و کڼ تایي
 ها تووه، چونکه شاعیر هڼشتا له ژباندا ماوه داره بازه ئه و هیوا یه ی
 که هڼشتا به جهسته ش بڼت له ژباندا ده مڼ ښځته وهو ئاره زووی ئهوه
 دهکات به رووناکی بگات و لهو شهوه تاریکه کی ژبانی رزگاری بڼت.
 دهقی شیعر ی دهق کی هڼمادار و پڼ له ره مزو کڼده و رسته کانی کورت و
 پوختن، بڼ یه بڼ باسکردنی بابته کی وه کو ژبان نامه، قورسه بتوانر ښځت
 ته وای ورده کارییه کانی رږانه ی ژبان و به سرهاته کانی تڼدا تڼمار
 بکر ښځت. لږ بڼر ئو و شاعیر به ناچاری به شڼ لهو ښځته گره ښځته کانی
 ژبانی هه ښژاردووه، ئه و و ښځته گانه ی کاریگری و کارت ښځته کانی
 قوو ښیان له سر ئه و و کڼ مه ښځته که ی هه بووهو رامن و بینینه کانی
 ئهویان گڼ یوهو ههسته کانیان خه ملاندووه. له بهر ئهوه شاعیر په نای
 بڼ (و ښځته چیرك) بردووهو هه و ځای داوه لهر ځای و ښځته ځای راج ښځته کانی
 ژبانیه وه به شڼ له هه و ښځته و تڼ وانییه کانی ځای باس بکات، له
 یه کڼ لهو و ښځته گانه ی ژبانی و له رږگای و ښځته چیر کڼ که وه باس له
 نه هه ماتیه کانی شه ځای ناوځ دهکات:

هڼ وای بای جڼ نگی ناو چیا کانم پرسی
 بڼ نی پیس و نا قڼ ځای لوول ځای تف ڼنگم بڼ هات
 ځښی له ځم

ازى كـروـشـكـكم نـشـكا نـدووه

مـشـكـيشـم لـكـدار نـكـردووه (سـرهـتا وشـه بوو: 4)

لـرهـدا شـاعـير ژـيـانـى خـى لـهـناو چـوارچـوـهـى شـهـى نـهـگـريـسى ناوـخـى
دـهـگـتـهـوه، بـگـومان لـهـگـه هـهـدـانـهـوهـى ئـهـو لـاـپـه هـهـرـهـشـانـهـى مـژـووش،
هـهـو سـتى شـاعـير لـهـبـهـرـانـبـهـر ئـهـو كـاره نـهـگـريـسـهـيـه رـوون و ئـاشـكـرايـه و
بـهـتـونـدى دژى ئـهـو كـارهـيـه و بـه بـنـكى پـيس لـه مـژووى نـهـتـهـوهـكـهـى و
لـه مـژووى خـودى خـى دـايدـهـنـت. پـرسـينى هـهـواى جـهـنگ بـهـو مـانـايـه دـت
كـه شـاعـير رـوانـين و بـيرـكـردنـهـوهـى ئـهـوهـيـه ئـهـو جـهـنگ لـهـبـهـرـانـبـهـر
دوژمن ئـهـنـجـام بـدرـت، بـهـام بـه دـاخـهـوه بـرايـهـكان دـهـسـتيـان چـتـه
خـوـنـى يـهـكـتر، ئـيدى رـووبـارـكـ خـوـن رـچـكـهـى كـردووه و بـهـدـهـسـتى
يـهـكـتـريـهـوه وشـك نـابـت و بـهـرـدهـوام لـه رـهـوـكـردنـدايـه. ئـهـو كـاره
قـزـهـونـه مـرـقـفـرى ئـهـوه دـهـكات كـه هـمـيشـه تـونـدـهـو و تـاوـانـبار بـت
و لـه هـمـوو بـهـهـايـهـكى مـرـقـايـهـتى بـهـخـشـت. شـاعـير خـى لـهـگـه ئـهـو
جـره مـرـقـانـه بـهـراورد دـهـكات، لـهـو نـهـيـهـكى شـيـعـريـدا ئـهـوه رـوون
دـهـكـاتـهـوه كـه ئـهـو تـهـنـانـت رـازى كـهـروـشـك و مـشـكـيشى لـهـكـهـدار
نـهـكـردووه، چـجـا لـهـوهـى كـه مـرـقـفـكه خـهـتـانى خـوـن بـكات. ئـازـارـهـكانى
ئـهـو شـهـه نـهـگـريـسـهـى بـرايـهـكانى چـيا، ئـهـوهـند بـهـسـيـه شـاعـير لـهـدوـاى
خـ نـاسـانـدن و چـهـسـپـانـدن رـژى لـه دـايـكـبوونى يـهـكـتـهـسـت دـهـچـتـه سـمـر
ئـهـو بـاـبـهـتـه، ئـهـمـهـش ئـهـوه دـهـسـلـمـنـت كـه كـاريـگـهـرى و كـارتـكـردنـكى
گـهـورـهـى لـهـسـمـر دـهـروونى شـاعـير دـروست كـردووه، هـهـبـژـاردنـى وـهـا
بـاـبـهـتـكـ بـهـ ئـهـوهـى وـهـكو يـهـكـم و سـتـگـهـى ژـيـانـى شـاعـير ئـهـو رـوون
دـهـكـاتـهـوه كـه خـودى شـاعـير لـهـژـر كـاريـگـهـرى ئـهـو مـژووه سـوور و رـهـشـهـوه
گـگـاووه كـهـوتـتـه نـاو بـارودـخـكى دـيـكـهـوه. بـارودـخـك ئـش و
ئـازـارـكـى بـهـ و نـهـى لـهـگـه دـروست كـردووه ناخى شـاعـيرى هـهـژـانـدووه.
هـهـر لـهـبـهـر ئـهـوهـشـه شـاعـير بـاسى مـنـداى خـى نـاگـتـهـوه وـهـكو و سـتـگـهـى
سـهـرـهـتا، چـونـكـه مـنـداى جـيـهـانـى بـهـ تـاوـانى و پـهـپـوولـهـيـه، بـهـكـو
جـيـهـانـى دـنـده و خـوـن شـتن دـهـكاتـه سـهـرـهـتا. بـهـدـيوـكى دـيـكـهـدا شـاعـير
دـهـيـهـوتـت پـمـان بـتـهـو شـهـه نـهـگـريـسـانـهـى بـرايـانـى چـيا مـنـداى
ئـمـهـيان كـوشـت و هـهـرـگـيز مـرـقـفى كـورد نـهـيـتـوانـيوه قـنـاغى مـنـداى بـژيت
و خـهـون و جـوانـيـهـكانى ئـهـو قـنـاغـه بـكاتـه مـلـوانـكـهـى هـهـگـرتنى بـهـ
تـهـمـهـنـهـكانى دـيـكـه، بـهـكـو ئـهـو جـهـنگ مـلـوانـكـهـيـهـكى لـهـملى مـرـقـفى كـورد
دـانـاوـه كـه بـهـخـوـنـى بـرايـهـكـهـى خـى دـروست كـراوه. شـاعـير تـهـنـيا بـه
نـيـشـانـدانى و بـرانـهـى خـودى خـى وـهـكو لـكـهـوتـهـى شـهـى بـراـكوژى
ناوـهـسـتـت، بـهـكـو و بـرانـهـى خـهـكـ و مـيـللـهـتـهـكـهـشى و بـنا كـردووه و پـيشـانى
داوه:

بـ ناو خـ کدا تـ پـ یم
 ویستم دوا وشـ یان لـ وـ رگرم و دوا وشـ شم بیستن
 وخسارـ کان گرمـ هـ ببوون
 مردنیش بـ ردـ وامـ ووی دـ دا
 بیرم له ئاسمانی به باران کردبووـ وه و هاتبووم
 گولـ ی گیربوو له زمانیان دـ ربـ نم
 کوورـ ی ئـ تـ میش

وـ کـ دـ می بوـ کانـ کی دامرکاو دابخـ مـ (سهره تا وشه بوو: 4)
 بارودـ خی خهـ کـ وهـ کو دهرئهـ نجامی شهـ ی نهـ گریسی ناوخـ گهـ لـ کـ دژوار
 بووه و شاعیر له خودی خـ یهـ وه خودی ئهـ وانی دیکهـ مان بـ روون دهـ کاتهـ وه
 له چەند وـ نهـ یهـ کی شیعریدا که زیاتر پهـ نای بـ هـ ما خهـ مبار و
 دـ تهـ نگیهـ کان بردوو، هـ وـ یداوه ئهـ و بارودـ خهـ وـ نا بکات و
 رووخساری مرـ فی سهردهـ می شهـ ی برایانی چیا و مردنه بهـ ردهـ وامهـ کان
 پیشان بدات. لهـ هـ مانکاتیشدا هـ وـ ستهـ کان دژی ئهـ و شهـ هـ روون
 دهـ کاتهـ وه دهـ ستهـ واژهـ ی گولـ له گیربوو له زمانیان گوزارشتی لهـ و
 باوردـ خهـ کردوو که دهـ سـ ات هـ میش به گولـ وهـ می داواکاری و
 داخوازییهـ کانی جهـ ماوهـ رهـ کهـ ی { داوهـ تهـ وه و هـ وـ ی دهـ مکو تکردنی هـ موو
 دهـ نگـ کی ناـ ازیی داوـ. سهرهـ ی ئهـ وهـ ش خودی شاعیر هـ وـ ی ئهـ وهـ ی
 داوه ئهـ و شهـ هـ که وهـ کو کوورهـ یهـ کی ئهـ تـ مهـ دابخات و تا هـ تا
 دابمرکـ تهـ وهـ و خهـ کی لهـ دهـ ستهـ ی رزگاریان ببـ تـ. شاعیر کاتـ کـ له خودی
 خـ یهـ وه دهـ چـ تهـ ناو جهـ ماوهـ رهـ وـ و لهـ وـ شهـ وه وـ نهـ که گهـ وره دهـ کاتهـ وهـ و
 وـ نای جیهانی سهردهـ می ژیا نی خـ شی دهـ کاتهـ وه:

تاریکایی جیهانیشم لـ پـ شه
 پـ ویسته من ئارام بم
 شاعر ئـ ندازـ ی ئازارـ کانی زـ وی و بیرـ وـ ری شوـ نپـ کان
 کردوومت به خوـ ننی پشتی خـ ت
 له گـ ستانی شادمانی ئاوـ تـ ی خاکم که
 (سهره تا وشه بوو: 5)

شاعیر بارودـ خی سهردهـ می ژیا نی دهـ خاتهـ وـ که ئهـ ویش وهـ کو خودی خـ ی
 و نیشتمانـ کهـ ی تاریکه، بهـ مـ ئهـ و تاریکیانه جیاوازن، تاریکی خودی
 خـ ی، تاریکایی مرـ فـ که به دیدـ کی شاعیرییهـ وه پـ ی ناوهـ ته جیهان و
 دهـ یهـ وـ ت بوونی خـ ی لهـ و جیهانهـ دا بچهـ سپـ نـ تـ، تاریکایی نیشتمانیش
 له ژـ ر چهـ پـ کی داگیرکاری و شهـ ی برایانی چیا دا نقووم بووه، وهـ لـ
 تاریکایی جیهان له بـ دهـ نگ و بـ هـ وـ ستهـ ی بهـ رانیهـ ر به نهـ تهـ وهـ کهـ ی
 و خوـ نـ شتنی مرـ فهـ کانهـ وه سهرچاوهـ ی گرتوو واته: تاریکی جیهان

چەند قاتى تاريكى خودى خى و نيشتمانەكەى قورسترە، چونكە ھەموو ئەوانەى لە ژيانى خى و خەكىدا روو دەدەن لە ئەنجامى بى ھەوۋىستى و بىدەنگى جىھانى دەرەوھىيە، بىيە شاعىر لە ئاست ئەو زوۋمە گەورانەوھ داواى ئارامى لە خودى خى دەكات و رىگاي شىعر ھەبىدەبىزىرەت، بى ئەوھى پەيام و رامانەكانى بە ئەوانى دىكە بگەيەنەت. ئازارەكانى زەوى و بىرەوھى شوۋن و مەقەكان، خودى كەسەكە دەكەنە شاعىر و شاعىر شىعر دەكاتە خوۋنى خى. بەو واتايەى چىن مەقە بى خوۋن تواناي ژيانى نىيە، شاعىرىش بەبى شىعر تواناي ژيانى نىيە. كەواتە: شىعر دەبەتە يەكەك لە نەرىتە رىزانەيەكانى شاعىر و ھەمىشە بەھى شىعرەوھ دەژىت. لەم وىستگەى ژيانىدا شاعىر لە دواى باسكردنى شەھى برايانى چىا، وىستگەيەكى دىكەى گرىنگى ھەبىزاردووه بى باسكردن، ئەویش بوون بە شاعىر و خووگرتن بە شىعرەوھ بووه، ئەمەش ئەوھ دەگەيەنەت شاعىر بى دەرەبازبوون لەو باوردەخە ناھەموارە پەناى بى ئەدەب و شىعر ھەناوھو ئەو رىگەيەى بە باشتىرەن رىگە ھەبىزاردووه و ئىمەى لە بەرانبەر ئىم ھاوكەشەيەدا وەستاندووه، كە ئەویش شەھى براكوژى بەرانبەر بە شىعر.

ئەم ھاوکەشە ژيانى سەرەتايى شاعىرى پەكەشەناو و ھەوئىداو ھەلە چەند وئەيەكى شىعەرى و بە چەند وئەستگەيەك ھە خود گەئەوانەو ھەدا روونيان بکاتەو، ھەو ھاوکەشەيەدا شاعىر دوای ئازارەكى زەر ھەست لەکەوتەکانى شەھەو، ئەو ھەمىشە ھەبەرى شىعەر بوو و ئەوى ھەبزاردوو، شاعىر سەرکەوتوو ھە شىعەرى وئەناکردوو ھەبەوى کە ھەربازبوو ھەلە ھەمەتییەکانى شەھە. ھەمانکاتیشدا ژيانى ھەنەوان دوو بزاردە داناو ھەيەكەکیان شىعەر و پەچەوانەى دەخى شەھە و ھەبزاردنى ئەو دوو دەخەشى بە مرەفەکان بەجەھەشتوو، ئەو خەى ھەو خود گەئەوانەيە ئامازەى بە چاکەى ھەبزاردنى خودى خەى بە شىعەر کردوو و ھەوئەيشى داو ھەخەك ھەو بکات کە ژيان بە ھەى شىعەر ھە دروست دەبەت و ھەرگەى شىعەر ھە پردى خەشنوودى دروست دەبەت و بەختەو ھەى ھەر ھەم دەکەرت. شاعىر روونتر ئەو ھاوکەشەيە روون دەکاتەو:

کہ تختہ ختم شی وانبیثریہ بنووسن ئا ونبہ گور کہ

له پـلـکـی دووـمـیـشـدا پـیـکـری سـرـکـرده

(سدر تا وش بوو : 5)

للهدا شیعری به تهختههشی ژیان وناکردوو، هه موو کهسک که
شیعری هه بژارد ده تواننات خودی خای بنووسنه وه و ئازادانه بایار له
ژیانی خای بدات و بوهرانه بیرکردنه وه کانی بهیان بکات و بیرته ئه و

ئاوئە گەورەيەي كە ھەموو كەسك خەي تەدا بېين تەو، لە بەرانبەر
ھەبژاردنى شە، پەيكەرى سەركردهيەك ھەدەبژرەت كە ئەو بيار
لەسەر ژيانەت و بىركردنەو و خواردن و خواردنەو و دەدات و دواجارىش
بە بيارى ئەو دەبەت بمریت و خوئنت لە كاسەيەكدا پەشكەشى بكەيت،
ئەمە چوارچەوئەيەك بوو كە شاعىر تەيدا ژياو و پەگەيوە:

بەم شەوئەيە لە لەشەكدا ئەنگ و ئووم كرايەو
زەوى بە ھەمەي پەنجەگەرم بوو
ئەش و سەي ئەنگى تەواون و لە چاەي گولەيەك
ئەستى بېنيان تەكپەي
مەترسىيە دەندەي تەھەتاييان تەپەند
شەعر كەردنى بە يەكەم ئومەد
ئومەدەي دوو مەيش ھەشتان و خسارى پەشان نەداوين
(سەر تە وشە بوو: 6)

شاعىر لە ناو ئەو بارودەدە دروست بوو و رەنگ و رووى كراو تەو،
لە ناو ئەو ھاوگەشەيەي شە و شەعدا ژياو كە شاعىر بە ھەشوسەي
وئەنەي كەردو، لە نەوانەشاندا شاعىر رووى لە سەيەكە كەردو و
شەعرى كەرد تەو ئارامى خەي و بە يەكەم ئومەدەي داناو و
لەوئە چاوى لە ھەواكانى دىكە گەرتو و ھەشتا ماون رووخسارىان
پەشان بەدەن و ئارەزوو و ئاواتەكانى شاعىر بەدەي بەن،
لە بەشەكەي دىكەي گەنەوانەو كەيدا شاعىر ئامازە بە ئەزموونى
شەعر نووسىنى خەي دەدات و رەشوشەنى نووسىنى شەعر و كەشى ناو وەي
خەي خەي باس دەكات:

رووناكەيەكەي مەيەي ناو قەزاخە
كەمەكە دەست نووسى تەواونە كراوى دام
بە تاسەو ەما و فەرمو تەواويان بكە
لە ساكارىي تەوانەم بەم جەره بژىم
باران بەر لە بارىنى
كەپەيەكەي لە دەست نووسەكەي پەيدا ھا تەوومەو
ھەبژارد بە ھەبژەرنى
لە مەتەمى بلىمە تەن بگەنەو
خەنەي شاكارەكانى خەدا ئەواو تە خەنەكانەو
(سەر تە وشە بوو: 7)

شاعىر ھەزى نووسىنى شەعرى بە ئەو رووناكەيە گەنەندەو تەو كە د
بەو تارىكەيەي دەدات كە خەي و نەشتەمان و جەھانەكەي گەرتو، ئەو
رووناكەيە دەبەتە ھەوئەنى شەعر و دەست نووسەكانى ژيانى پە دەبەخشەت

و داوای ل ده کات تهواوی بکات، ئەو ج ره ژیا نهی شاعیر وای کردووه
هه‌میشه ب شیعیر بژیت و له رووناکیدای بم نه ته‌وه، تاوه‌کو به‌ره‌و
مه‌نر گای ئەوین و خ شوودی ب وات و له‌گه خ یدا وشیارییه‌کی
دره‌وشاوه به نه ته‌کایه‌وه که به ه یه‌وه وه‌کو باران ک ه ه چنی
کرده‌وه‌کانی ژیا نی ب بکات:

ئ گ ر پ نج م ل س ر کا غ ز

اوی له گ می ل کرد

ل د گ م مشکی دز بیخوا

چا و وانی و ب زاریم ک متر د بن

د شم و خ و ن کا نم زوو بگرم

ن و ک س ریان ل بن با ی شکاوی

نا ئوم دی بن و ل د ستم د رچن

(س ر تا وش بوو: 7-8)

ئەو چونکه مه‌به‌ستی ه نه‌کایه‌ی دنیا یه‌کی دیکه و
ه شیاربوونه‌وه‌یه‌کی دره‌وشانه‌وه‌ی گه‌ره‌که، ب یه هه‌رگیز بیر له
خیانه‌تکردن له شیعیر و وشه و سته‌کان ناکاته‌وه، کات کیش له
ر ژگاردای گه‌ر دوو چاری ج ر ک له و نا استگ یه بووه، بو رانه دان
به‌وه‌دا ده ن ت که هه‌موو نووسینه‌کانی ده‌کاته خ راکی مشک کی دز و ل
ب به‌ری ده ب ت. شاعیر چونکه له‌ناخی خ یدا هه‌گری ک مه ک پره‌نسیپ
و بیروباوه ه هه‌رگیز بیر له‌وه ناکاته‌وه له وشه و سته‌کان جیا
ب نه‌وه ر چکه‌یه‌کی دیکه هه‌بژ ر ت، هه‌ر له‌به‌ر ئەمه‌ش خاوه‌ن
ئوم د کی گه‌وره‌یه به ژیان و ده‌یه‌و ت به زووترین کات خه‌ونه‌کانی
به‌دی به نه ت.

شیعیر کا نم د س زم ن و ژیا نی ل وه باشتەر ناژین

داواشم له خا ب ندی کردووه واز له او دوونا نی سته ب نه ت

ئ س تا ه ر ئ و ن د م ل س ره

له نا ئوم دی ن ترسم و بشزانم ه و نی ئاسوود یی نام ی ت

(س ر تا وش بوو: 8)

کات ک شاعیر راستگ یی و بو یری له‌لای ده ب ته ئەرک و هه‌میشه شیعیر
ده‌کاته ژیان و نو بوونه‌وه، ئیدی شیعیره‌کانیش ده‌ست له‌سه‌ر سنگ
ده‌وه‌ستن و د س زی ده‌بن و له‌وه باشتەر که س کی دیکه‌یان به‌ده‌ست
ناکه‌و ت نازیان بک ش ت و به‌خ یان بکات. ب یه کات ک که‌سان ک به‌و
ج ره له روانین و بیرکردنه‌وه‌کانیان ده‌خه‌نه ناو ک مه گه‌وه، ئیدی
که‌سان کی دیکه دژایه‌تیان ده‌که‌ن و هه‌و ی له‌ناوبردنیان ده‌ده‌ن.
ب گومان ئەمه‌ش مللانه‌یه‌کانی ک مه گه و ژیا نه و هه‌میشه ک تایی

نایهت و له‌دواجاریشدا براوه ده‌ب‌ت ب‌ ئه‌وانه‌ی که ب‌ راستی کارده‌کهن و ب‌ به‌ره‌ی حق ب‌ت . دیاره ئه‌م ململان‌یه له‌ناو گ‌ه‌پانی ئه‌ده‌بیدا به ململان‌ی نه‌وه ئه‌ده‌بیه‌کانه‌وه به‌ند ده‌ب‌ت، هه‌میشه له‌ناو نه‌وه ئه‌ده‌بیه‌کاندا ململان‌ له‌ناو خودی شاعیران و نووسه‌راندا دروست ده‌ب‌ت، که ده‌ب‌ته کر‌کی پ‌که‌ه‌نهری وشیاری و کلتووری ئه‌و نه‌وه‌یه، له‌م روانگه‌یه‌وه شاعیر داوا له نه‌وه‌که‌ی ده‌کات واز له ‌سته‌کانی به‌ن‌ن و ئه‌وه‌نده خا و نوقته ب‌ ‌سته‌کانی نه‌د‌زنه‌وه، چونکه ‌سته‌خ‌ی واتایه‌کی ته‌واو ده‌به‌خش‌ت و پ‌ویستی به‌و هه‌موو ململان‌یه‌ی ئه‌وانه‌وه نییه. ئه‌و چونکه نائوم‌د نییه، ئیدی ژیان به‌رده‌وامی پ‌ ده‌به‌خش‌ت و خا‌به‌ندییه‌کان ناتوانن ک‌تا ‌سته‌ی پ‌ بنووسنه‌وه و له گ‌ه‌پانه‌که بیوه‌ست‌ن‌ن.

له‌و‌ستگه‌یه‌کی دیکه‌ی خود گ‌ه‌پانه‌وه‌یدا شاعیر ب‌ گونده‌که‌ی شو‌نی یه‌که‌می له دایکبوونی ده‌گه‌ته‌وه و دووباره هه‌و ‌ده‌دات له‌و‌دا زیندوو ب‌ته‌وه:

ل‌ناو گ‌رم‌ی خ‌ون‌کدا ئ‌و ‌از‌م د‌ستنیشا نکرد
گ‌ه‌ستانی شادمانیم له گوند‌ک‌مه
‌وخساره له یادکراو‌کان و با‌نده ت‌یدا ب‌خ‌ب‌رد‌ن
(س‌ر‌تا وش‌ بوو: 8)

ئه‌و گه‌پانه‌وه‌یه ب‌ ژیانی مندا‌ی و ب‌ که‌شو هه‌وای ناو گونده‌که‌ی و گه‌پانه‌وه‌ی رووخساره له‌یادکراوه‌کان و با‌نده ره‌نگاو‌ه‌نگه‌کان، گه‌پانه‌وه‌یه ب‌ زه‌مه‌نی جوانی و په‌پوله‌یی، زه‌مه‌ن‌ک که به‌ش‌کی گرینگ له که‌سایه‌تی و ده‌روونی مر‌ف پ‌کده‌ه‌ن‌ت. ئه‌و گه‌پانه‌وه‌یه وه‌کو خه‌ون‌ک، وایه هه‌میشه گه‌وره‌کان وه‌کو برووسک‌ک، خه‌ون‌ک هه‌میشه به‌ش‌ک له ژیانی مندا‌یان له‌ناو یادگه‌یان ت‌مارکراوه‌و به ئاگا، یان ب‌ ئاگا له کات و ساتی دیاریکراودا د‌ته‌وه به‌رچاویان، دیاره ب‌ که‌سان‌ک که خود گ‌ه‌پانه‌وه ئه‌نجام ده‌ده‌ن، گه‌پانه‌وه ب‌ ئه‌و ف‌ناغه به‌ش‌کی گرینگ له خودی خ‌یان پ‌کده‌ه‌ن‌ت و ب‌ ئامازه دان ناتوان‌ت خودگ‌ه‌پانه‌وه ته‌واو ب‌ت.

خودگ‌ه‌پانه‌وه ئه‌گه‌رچی په‌یوه‌سته به رابردوو‌وه و هه‌میشه مادده خاوه‌که‌ی له‌و کاته رابردوو‌وه وه‌رده‌گر‌ت. له‌گه‌پانه‌وه‌شدا شاعیر باز‌کی به‌سه‌ر ئه‌و خاسیه‌ته‌ی خودگ‌ه‌پانه‌وه داوه، مردن و ژیانی دوا‌ی مه‌رگیشی ت‌مارکردوو‌وه، که هه‌ر چه‌نده ه‌شتا روویان نه‌داوه:

له گ‌ه‌پانه‌وه‌شم‌وه ل‌خ‌م د‌ه‌وانم
بووم‌ته گ‌ی ز‌وی به چوارد‌وری ه‌موواندا د‌سوو‌م‌وه
تاج و ئ‌ماس‌ی واقو‌مان‌کی ه‌میش‌یین

مانگ د بېنم د ژی
 ئه سپی ک کوی یه ک م گزنگ
 د خاته سه رپشتی و د ته سه ر تاي گا
 د پرسه خدا ئاسمانی به با بنده یان ف که شنکردووه
 شیعریش نق می ئه نگوستیل شن د کا ت و
 هه نگاوی ورچی ع ل و ح پ ل ی پ ت ک د دا
 (سه ر تا وشه بوو: 9)

له ره دا خود گه انه وه له رابردووه گه یشتووه به داهاتوو و
 نه زمونځکی نو ی ته مارنه کراوی باس کردووه، شاعیر به نه وهی خولی
 ژیا نی خ ی له خود گه انه وه به ته واوه تی باس بکات، هر چن له
 ناو نیشانه وه که بهرواری له دایکبوونییه تی، له ک تایی ده که ش باس
 له مهرگی خ ی ده کات و خولی ژیا نی خ ی پ ته واو ده کات. (له
 گه ک شم وه له خ م د و انم) شاعیر له ناو گه که یدا دووباره ره ح
 خودی خ ی زیندوو ده کاته وه له زهوی و ئاسمان و ژیان و مر ف
 ده و ان ت و ده یه و ت بز ان ت ژیا نی پاش نه و چ نه و چی ده گوزر ت،
 له و شدا به رده و امی ژیان ده بین ت و به ده سته واژه ی مانگ ده ژی و
 نه سپی ک کوی د ته سه ر رگا گوزارشت له و ژیا نه ئاساییه ی ده کات که
 هه میسه له به رده و امبوون به زار نا ب ت.

سه رچاوه:

1. سه باح ره نجه ر، سه ره تا وشه بوو، چاپی یه که م، چاپخانه ی تاران، 2020.
2. نیعمه قهره نی، هونه ری ژیا ننامه ی خودی له نه ده بی کور دیدا، چاپخانه ی ره ره تات - هه ول ل ر، 2012.
3. د. عبدالعزیز شرف، ادب السیره الذاتیه، مکتبه لبنان، 1998.
4. جینز بروکمبیر و دونالد کربو، السرد والهویه: دراسات فی السیره الذاتیه و الذات و الثقافه، ت: عبدالمقصود عبدالکریم، مرکز القومی للترجمة، القاهرة، 2015.
5. تهانی عبدالفتاح شاکر، السیره الذاتیه فی الآدب العربی، المؤسسة العربیه للدراسات و النشر، بیروت - لبنان، 2002.
6. د. معجب الزهرانی، الروایه العربیه... ممکنات السرد، مطابع دار السیاسة، دولة الکویت، 2009.

18/11/1965

د. ع بدو کا رحمان